

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: HE 65/2018 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta

## **Lastensuojelun Keskusliiton lausunto liittyen hallituksen esitykseen (HE 65/2018 vp) laiksi rikoslain muuttamisesta**

Lastensuojelun Keskusliitto (LSKL) kiittää Eduskunnan lakivaliokuntaa mahdollisuudesta antaa asiassa kirjallinen asiantuntijalausunto. Lakivaliokunta pyytää keskusliittoa kiinnittämään huomiota erityisesti muutosehdotukseen, jonka mukaan lapsen omavaltaista huostaanottoa koskevassa syyteoikeus- ja kuulemissäännöksessä kunnan sosiaalilautakunnan kuulemista koskeva maininta korvataan maininnalla maakunnan liikelaitokseen, sekä tähän liittyviin kysymyksiin.

### **LSKL:n lausuntoon liittyvät hallituksen esityksen keskeiset ehdotukset**

Esityksessä ehdotetaan rikoslakiin tehtäväksi maakuntien perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevan uudistuksen edellyttämät tekniset muutokset. Lapsen omavaltaista huostaanottoa koskevassa syyteoikeus- ja kuulemissäännöksessä<sup>1</sup> kunnan sosiaalilautakunnan kuulemista koskeva maininta korvattaisiin maininnalla sen maakunnan liikelaitoksen, jossa lapsella on asuinpaikka tai jossa lapsi oleskelee tai jolla muuten ilmeisesti on parhaat tiedot lapsesta, kuulemisesta.<sup>2</sup>

Lain on tarkoitus tulla voimaan mahdollisimman pian yhdenmukaisesti ehdotettujen muutosten perusteena olevien maakuntien perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä koskevan uudistuksen osien voimaantulon kanssa.

### **Lastensuojelun Keskusliiton kannanotto**

Rikoslain 25 luvun 9 §:n 2 momentin mukaan syyttäjä ei saa nostaa syytettä lapsen omavaltaisesta huostaanotosta, jos se olisi vastoin lapsen etua. Ennen syytteen nostamista on kuultava sen kunnan sosiaalilautakuntaa, jossa lapsella on asuinpaikka tai jossa lapsi oleskelee tai jolla muuten ilmeisesti on parhaat tiedot lapsesta. Lakivaliokunnan mietinnössä (LaVM 22/1994 vp) perusteltiin kunnan sosiaalilautakunnan kuulemista sillä, että käytännössä parhaat tiedot lapsesta on yleensä lapsen kotikunnan sosiaalilautakunnalla. Mietinnössä myös tuotiin esille, että esimerkiksi silloin, kun lapsi on oleskellut pitkään

---

<sup>1</sup> Rikoslain 25 luku 5 §: ”Jos kuuttatoista vuotta nuoremman lapsen vanhempi, kasvatusvanhempi tai huoltaja taikka lapselle läheinen henkilö omavaltaisesti ottaa lapsen huostaansa tai muun edellä mainitun henkilön huostaan siltä, jonka huostassa lapsi on, hänet on tuomittava, jollei teko ole rangaistava 5 a §:ssä tarkoitettuna lapsikaappauksena, lapsen omavaltaisesta huostaanotosta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.”

<sup>2</sup> HE 65/2018 vp, s. 1.

ulkomailla tai vastikään vaihtanut asuinpaikkaansa, jonkin muun kunnan sosiaalilautakunnalla voi olla parhaimmat edellytykset arvioida lapsen etua.<sup>3</sup>

Maakunta- ja soteuudistuksessa sosiaalihuollon tehtävät siirtyvät maakuntien vastattaviksi. Rikoslain 25 luvun 9 §:n 2 momentissa tarkoitettuna kuultavana ei siten enää toimisi kunnan sosiaalilautakunta. Tästä syystä rikoslain 25 luvun 9 §:n 2 momentin toinen virke ehdotetaan esityksessä muutettavaksi siten, että **ennen syytteen nostamista on kuultava sen maakunnan liikelaitosta**, jossa lapsella on asuinpaikka tai jossa lapsi oleskelee tai jolla muuten ilmeisesti on parhaat tiedot lapsesta.

Periaatteessa LSKL pitää ehdotettua muutosta perusteltuna, siltä osin, että sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävät siirtyvät maakunnan järjestettäväksi ja merkittävää julkista valtaa sisältäviä tehtäviä tai tehtäviä, jota ei voida antaa muulle kuin viranomaiselle, hoitaa maakunta ja maakunnan liikelaitos.<sup>4</sup>

Hallituksen esitys (HE 65/2018 vp) jättää kuitenkin epäselväksi, mikä on tarkalleen ottaen se taho, joka tulee vastaamaan kunnan sosiaalilautakunnalle rikoslain 25 luvun 9 §:n 2 momentin mukaisesti asetetusta tehtävästä. Sote- ja maakuntauudistus muuttaa oleellisesti hallinnon rakenteita ja samalla sote -palveluiden tuottamista ja järjestämistä, josta syystä on vaikea ennakoida hallituksen esityksen (HE 65/2018 vp) perusteella, onko säännösmuotoilu riittävän tarkka voimassaolevaan lainsäädäntöön verrattuna esim. delegointiin liittyvien vastuiden osalta.

LSKL esittää huolensa myös siitä, kuinka ylipäättään se toimija, jolle rikoslain 25 luvun 9 §:n 2 momentin mukainen tehtävä maakuntahallinnossa tullaan rikoslain uudistuksen myötä osoittamaan, kykenee vastaamaan niihin vaatimuksiin, joilla lakivaliokunnan mietinnössä (LaVM 22/1994 vp) perusteltiin kunnan sosiaalilautakunnalle esitettyä kuulemisvelvoitetta: kunnan sosiaalilautakunnalla on **käytännössä parhaat tiedot** lapsesta. Tätä sääntelyn tavoitteisiin keskeisesti sisältyvää oikeusturvanäkökohtaa, jolla varmistetaan syyttäjän syyteoikeuden edellytykset, ei ole tarkemmin avattu esityksessä HE 65/2018 vp. **Parhaan tiedon käyttö syyteharkinnassa kuitenkin edellyttää, että syyttäjän saama tieto on asianmukaista, ajantasaista ja perustuu tarvittavaan monipuoliseen ja laaja-alaiseen asiantuntija-arvioon kulloisestakin tilanteesta ja niiden taustoista.**

Sote- ja maakuntauudistuksessa asiakasta koskevan tiedon hyödyntämisessä eri tuottajien välillä on keskeisessä asemassa asiakkaalle palvelutarpeen arvioinnin perusteella laadittava **asiakassuunnitelma**. Valinnanvapauslakiesityksessä<sup>5</sup> asiakkaan palveluiden ja oikeusturvan kannalta tärkeä asiakassuunnitelma muodostuu nykyisten substanssilakien suunnitelmien yhdistelmänä. Vaikka valinnanvapauslain säännökset kokoavat suunnitelmien laatimisen yhteen, niin **toimintaa todennäköisesti tulee vaikeuttamaan aineellisen lainsäädännön sisältämien suunnitelmien ja palvelujen erilainen velvoittavuus ja erilaiset lähestymistavat**. Pelkkä palveluiden kirjaaminen ei takaa niiden todellista integraatiota. Lisäksi asiakassuunnitelmien ajantasaistaminen tulee todennäköisesti olemaan ongelmallista. LSKL korostaa, että ”parhaan tiedon

---

<sup>3</sup> LaVM 22/1994 vp, s. 16.

<sup>4</sup> HE 52/2017 vp.

<sup>5</sup> HE 16/2018 vp.

käyttöä” omavaltaista huostaanottoa koskevassa kuulemisessa ei voida laskea pelkästään valinnanvapauslakiesityksen mukaisen asiakassuunnitelman sisältämän tiedon varaan.

LSKL on huolissaan siitä, että sote- ja maakuntauudistuksessa valinnanvapausmalli<sup>6</sup> lisää lapsiperheiden palveluiden hajanaisuutta sekä heikentää palveluiden jatkuvuutta ja integraatiota. Kokonaiskuvan saaminen lapsen ja hänen perheensä tilanteesta sekä mahdollisesta avun ja tuen tarpeesta tulee todennäköisesti sosiaali- ja terveydenhuollon osalta vaikeutumaan. Tämä **vaikeuttaa myös omavaltaiseen huostaanottoon liittyvässä kuulemistilanteessa arviota siitä, onko syytteen nostaminen tai sen nostamatta jättäminen lapsen edun mukainen ratkaisu.**

LSKL pitää ongelmallisena sitä, että sote-valmistelussa on ensin tehty hallinnon valtuudet ja vasta sitten muutetaan aineellista lainsäädäntöä. **On vaikea arvioida**, kuinka sote- ja maakuntauudistus sekä sen myötä lukuisat lasten ja perheiden asemaan vaikuttavat substanssilainsäädännön muutokset **merkitsevät tosiasiallisesti lapsen omavaltaiseen huostaanottoon liittyvän kuulemisen kannalta.** Onko maakunnassa riittävät resurssit sekä tarpeeksi monialainen ja ajantasainen tieto käytössään, kun se arvioi tilanteessa lapsen edun mukaista ratkaisua? Koska lainvalmistelussa puuttuu perusteellinen lapsivaikutusten arviointi, on mahdotonta ottaa selkeää kantaa siihen, voiko kuuleminen toteutua siten, että asiassa päästään lapsen edun mukaiseen ratkaisuun.

---

<sup>6</sup> HE 16/2018 vp.

